

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

() Բաժնի և Բաժնի Ընդունում :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ
 ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
 () Բաժնի և Բաժնի Ընդունում :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ
 ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
 () Բաժնի և Բաժնի Ընդունում :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ
 ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
 () Բաժնի և Բաժնի Ընդունում :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ
 ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
 () Բաժնի և Բաժնի Ընդունում :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ
 ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
 () Բաժնի և Բաժնի Ընդունում :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ
 ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
 () Բաժնի և Բաժնի Ընդունում :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ
 ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
 () Բաժնի և Բաժնի Ընդունում :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ
 ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
 () Բաժնի և Բաժնի Ընդունում :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ
 ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
 () Բաժնի և Բաժնի Ընդունում :

գրաց) քննութիւնը ասկէց վերջը մէյ մին ալ պիտի չհաստատուի : Գաղղիացւոց օրինակը աս բանին մէջ ալ շատ մեծ ազդեցութիւն ըրաւ Եւրոպայի ուրիշ ազգերուն վրայ, և ամենուն ալ փափաքելի բան եղաւ աս կարծեաց ազատութիւնը :

Օարմանք մը չէ ուրեմն թէ որ մեր արեւելցոց ալ նախանձելի բան մը երևնայ աս տեսակ ազատութիւնը . բայց աս ալ լաւ պէտք է գիտնալ թէ որպէս զի հասարակաց կարծիքները իրաւցնէ օգտակար ըլլան ժողովրդեան կամազգին՝ նախ պէտք է ժողովրդեան միտքը գիտութեամբ և կրթութեամբ լուսաւորել . ապա թէ ոչ, տգէտ ու անկիրթ մարդկանց կարծիքներէն ինչ շահ մնաս՝ որչափ որ կ'ուզես : Ենչափ ճշմարիտ է աս ըսածս որ ինչուան Եւրոպացիք ալ (որ ընդհանրապէս կրթութեամբ ու լուսաւորութեամբ կը սեպուին) յայտնի կը վկայեն թէ քաղաքական լրագրաց անսանձ ազատութեան փնասը օգուտներէն շատ աւելի է :

Նոր համար հիմա շատ քաղաքագէտ ու լուսաւորեալ մարդիկ մասնաւոր ջանք մը ունին որ օրագիրներն ու լրագիրները ազատեն անօգուտ վէճերէն, ու անպտուղ կարծիքներէն, և ընեն օգտակար հասարակաց կրթութեան ու լուսաւորութեան, լաւ գիտնալով ասոնց անզգալի՝ բայց անյաղթելի զօրութիւնը : Ասան զի ո՛վ չիտեսներ թէ օրագիրներով աշխարհիս մէկ ծայրէն մէկալը իմաստնոց և անմտաց մտածմունքները կը թռչին կ'երթան, և զանազան ազգեր ժողովուրդներ իրարու հետ կը կապուին . օրագիրներով մարդկանց կարծիքները կարծես թէ նոր տեսակ շոգեշարժ մեքենայով՝ ծովէն ցամաքէն կ'երթան ու կուգան . ո՛վ չիտեսներ կ'ըսեմ աս բաներս, ու որ խելացին չփափաքիր որ անոնց ուժը բանեցուի ժողովրդեան բարբը շտկելու, ուղիղ հաւատքը հաստատելու, սրտին զգացմունքը փափկացնելու, ախորժակը արթնցնելու, ուսումնասիրութիւնը վառելու, նախապաշարմունքները փարա-

տելու, մտածութիւնը սրելու, խաղաղութեան սերը տարածելու, հին կիրքերը մարելու, ճշմարիտ առաքինութիւններն ամենուն քաղցրացնելու . մէկ խօսքով, հասարակ ժողովրդեան մեծ մասին՝ որ թերեւս ոչ ատեն և ոչ այնչափ յօժարութիւն ունին որ նոր բան սորվին՝ գրեթէ բռնի բան սորվեցնել, և առանց ըսելու թէ Բանդ Գործդ Խոզ, Եկոր Խրատ Դո՛ւ ըրէ, խրատելու և կրթելու :

Նա աս սկզբամբ ու աս փափաքանօք վառութեամբ է մեր Եւրոպայի ալ . իրաւ է որ կարողութիւնը ինչուան հիմա փափաքէն շատ վար երեցուց, բայց աս ալ կայ որ դեռ հինգ տարին նոր լմնացուց ու վեցերորդը մտաւ . աս տարուանս մէջ պիտի իմացուի թէ եօթներորդին սկիզբը ինչ հասակի ինչ վիճակի և ինչ կարողութեան մէջ պիտի ըլլայ . . . Բիշ մը աւելի պարզ ըսենք . աս մեր օրագրիս հարկաւ աճման մէջ կատարելագործութեան մէջ ըլլալը ասկէց ետքը աւելի աչքի պիտի զարնէ . բայց ինչպէս որ ըսի, աս վեցերորդ տարիս ալ շատ դիտողութիւններ կան ընելու, որոնց հետեանքը միտք ունինք Եստուծով աս տարուանս վերջերը աւանձին (Հայտարարութեամբ հրատարակելու) :

Եթ ուրախութիւն է մեզի տեսնելը՝ որ հիմակուան մեր ուրիշ ազգային լրագիրներն ալ ընդհանրապէս նոյն սկզբանց վրայ են, ու ան բաներն աւելի կը ջանան սփռել ազգին մէջ՝ որոնք յայտնապէս ու հիմակուրէն օգտակար են իրեն ուսումնական, քաղաքական ու բարոյական կրթութեանը : Ենք աւսոնց ամէն մէկուն յատկութիւնները դեռ նոր համառօտած ըլլալով, հոս քիչ մը ընթերցասիրաց հմտութիւն և զուարճութիւն՝ քիչ մըն ալ յորդորանք տալու մտքով՝ օրագրաց և լրագրաց համառօտ պատմութիւնն ընենք, ու Եւրոպացւոց մէջ աս տեսակ գրութեանքն ըրուն ինչ հոգի և ինչ ընդհանուր յատկութիւններ ունենալը քիչ մը բացատրենք :

Սարգիսի կան որ զարմանալի ջանք մը ունին ամէն բան Ղաթմէն սկսել տալու . այսպիսեաց մէկը եւեր ըսեր է թէ լրագրին սկիզբը Ղաթմայ դրախտին մէջ եղած է . երբ ըսես նէ , պատասխան կուտայ թէ անատեն որ հրեշտակն եկաւ Ղաթմայ ու Լալայի (և անոնցմով բովանդակ մարդկային ազգին) իմաց ըրաւ թէ դրախտէն դուրս պիտի քըշուին . և ահա աս ծանուցումը լրագրի գործողութիւն է կ'ըսէ : Եւ անկէ աւելի ծիծաղական օրինակ , բայց աս տեսակ իմաստակութեան գտնուելուն ապացոյց մըն ալ մեր աչքին առջեւն ունինք , որով Յոյներէն ոմանք կը պնդեն թէ Լաւրոպայի մէջ հիմա չկայ մէկ նոր գիւտ մը՝ որ հին Յոյները հնարած չըլլան ատենով : Սենք այսպիսի կարծիքները հնարողներուն ձգելով , աս միայն գիտենք իբրեւ հաւանական՝ թէ լրագրի նման թերթը գրուածքներով լուր և գիտելիք տարածելը հին ատենը հռովմայեցւոց մէջ մտած էր . բայց կարգով կանոնով այսպիսի գրուածք ելլելը ամենէն առաջ Սենեոսի քաղաքին մէջ սկսած է կ'ըսեն աս կերպով : Վանունի սուղան Սիւլէյմանին հետ մեծ պատերազմ ունեցան Սենեոսեցիք 1563^ն . ան պատերազմին լուրերը մէյմէկ թերթ թղթի վրայ գրած՝ ամէն օր կը հրատարակուէին : Սենեոսի հասարակապետութիւն առջի բերան հրաման չէր տուած ան լրագիրը տպելու . հապա ով որ կ'ուզէր ձեռագրին վրայէն կարդալ՝ մէկ ստակ մը պիտի վճարէր իբրեւ տուրք . և որովհետեւ ան հին ստակը հաճեալէն կ'ըսուէր , լրագրին անունն ալ հաճեալէն կամ հալէն դրուեցաւ կ'ըսեն : Եւ քան տարի մը ետքը նոյնպիսի պատճառաւ մըն ալ Ղաթմայից սկսան լրագիր հանել . իսկ Վաղղիացիք 1630^ն սկսան՝ ուրիշ պատճառաւ . այսինքն Սընոտոյ անունով բժիշկը առջի բերան իր հիւանդները միտնաբերելու մտքով ամէն օր մէյմէկ թերթ կը տպէր՝ մէջը զանազան լուրերով . աս թերթը քանի գնաց՝ զարդարուեցաւ մեծցաւ , ու եղաւ Ղաթմէ

Վաղղիոյ՝ ըսուածը որ ինչուան հիմա կը տուէ : () Ղաթմէ կ'ըսէ զաղղիարէն ծառնաւ անունը ամենէն առաջ () Ղաթմէ Եմաստիոյ՝ ըսուած ուսումնական լրագրին վրայ երեցաւ 1665^ն . անկէ սովորութիւն եղաւ օրափոխ ըսել աւելի այսպիսի ուսումնական լրագրաց : Սրան հարիւր տարի անցնելէն ետքը՝ Փարիզէն օրափոխ՝ անունով լրագիրը սկսաւ ելլել 1777^ն . ալ անկէ ետեւ ամէն տեսակ լրագիրներ սկսան շատնալ , մանաւանդ Ղաթմիս ու Վերմանիա : Իսկ բուն հիմակուան քաղաքական լրագրաց ոճը Վաղղիացւոց խռովութեան ատենը ծաղկեցաւ . վասն զի ան սոսկալի ժամանակին մէջ լրագիրները մնացեր էին քիչ մը ատեն ալ խաղաղասէր ու բարեկարգ մարդկանց ձեռքը մի միայն զէնք խռովարարներուն դէմ . թէպէտ և վերջեր խռովասիրաց թուրը զանոնք ալ լռեցուց , ու իրենց կատաղի ձայներով լըցուած լրագիրները տարածուեցան ամէն տեղ :

Իտալիոյ մէջ հին ատենէն ի վեր կասկածելի գրուածք սեպուած էր լրագիրը , և ինչուան հիմայ ալ ուրիշ երկիրներու նայելով՝ քիչ լրագիր կ'ելէ հոն . բայց աս ալ կայ որ ընդհանրապէս ելածներն ալ լաւ ոճով գրուած են : Հռոմ ուրիշ քաղաքներէն ալ աւելի աղքատ էր լրագրի կողմանէ . բայց հիմակուան սրբազան պապին օրերը մէկէն ի մէկ աս կողմանէ ալ հարստցաւ :

Լաւրոպացւոց մէջ , ինչպէս որ ուրիշ անգամ ալ յիշեր ենք , ամենէն շատ լրագիր ունեցող ու կարգացող ազգը Ղաթմիացիք են . 1830^ն Ղաթմիոյ լրագրաց թիւը 34 միլիոն է կ'ըսէին , 1841^ն 55 միլիոն . իսկ հիմա՝ միայն լրագրաց տեսակները 732 հատ են հոն : Եւ լրագիրները քննութեան տակ չեն իյնար . բայց թէ որ տէրութեան կամ բարի վարուց կամ հաւատոյ դէմ բան մը գրեն՝ կրնան դատաստանի կանչուիլ : Եւ քոնց մէ ոմանք ամէն առաւօտ կը հրատարա-

1 Gazette de France.

2 Journal des Savans.

3 Journal de Paris.

կուին, ոմանք ամէն իրիկուն . բայց կիրակի օր հրատարակուող խիստ քիչ կայ : Ընդդիացւոց լրագիրները ուրիշներէն աւելի սուղ ալ են՝ ծախքերնին շատ ըլլալուն համար . վասն զի ամէն մէկ լրագիրն շաբաթական ծախքը միայն՝ գրեթէ 250 լիւրէ սթերլին է, որ ըսել է 27,500 զուրուշ . աս ծախքը կ'երթայ լրագիրը շարագրողին, գործակցաց, շարողներուն, տպողներուն, բաժնողներուն և այլն : Ընենէն անուանի լրագիրը, որ (ժայն)՝ ըսուածն է ու 7 միլիոն օրինակէն աւելի կ'ելլէ, միայն տէրութեան տարին 15,223 լիւրէ սթերլին տուրք կուտայ, այսինքն 1,674,530 զուրուշ, ան ալ՝ միայն մէջի ծանուցմանցը համար : — Ընչափ տեսակ ամէնօրեայ լրագիրներէն զատ՝ շատ մը շաբաթականներ ալ ունին . ասոնց մէջ մէկը կայ որ երբեմն ինչուան 60,000 օրինակ կը տպուի :

Վաղղիոյ մէջ 750 տեսակ լրագիր և օրագիր կը համրեն . ասոնցմէ 320 հատը Փարիզ կը տպուի, մնացածը գրսերը . և միայն 20 հատը քաղաքական լուրեր կուտան : Ըսոնց մէջ Վաշկամ իրենց լեզուովը Սէէլ՝ ըսուածը 30,000 օրինակ կը տպուի, ուրիշ շատ լրագիրներէ ալ աժան է, բայց չափէ դուրս ալ համարձակախօս է : Երանք ըսել թէ ուրիշ ամէն գրուածքներէ ու հնարքներէ աւելի՝ Վաղղիոյ մէջ հիմակուան ատենս հերձուածներ ու երկպառակութիւններ ձգողները լրագիրներն են . վասն զի որը հիմակուան կառավարութեան պաշտպան կեցած է ամէն բանի մէջ, որը անոր հակառակ . որը Պուրպոնեան ցեղին իրաւանցը պաշտպան է և օրինաւորապէս՝ ըսուածներուն կողմը կը բռնէ, որը ռամկապետութեան փափաքով ամենուն ալ դէմ կը կռուրտի . անոր համար Վաղղիացւոց լրագիրները կարդացողը՝ անոնց հոգւոյն վրայ հարկաւ տեղեկութիւն պիտի ունենայ որ կարենայ իմանալ թէ ինչ գոյն ունին ու խօսքերնին որչափ

արժեցնելու է . ապա թէ ոչ, դիւրակրնայ խաբուիլ : Վրեթէ ամէն լրագիր՝ նոր սկսած ատենը խոստմունք խոստմունքի վրայ կ'ընէ որ անհոգնաւոր պիտի ըլլայ . վրան շատ չանցնիր, մէյմըն ալ տեսնես որ սաստիկ հոգնաւոր ըլլալէն ետքը՝ կատաղի հոգնաւոր ալ է եղեր . առջի բերան կը սկսի մէկը մէկալը խածնել որ զօրաւոր ու ճարտասան լրագրի անունը ժառանգէ իր խելքովը . ետքն ալ տեսնելով որ դիմացիները զինքը գետնէ գետին կը զարնեն, փողոցի ըստահակ սրիկայից պէս յուսահատաբար կը կռուրտի՝ ինչուան որ կամ խաղք ըլլայ կամ հոգին բերանը գայ : Երաւ է որ Վաղղիոյ և Ընդդիոյ խիստ հանձարեղ սեպուած մատենագիրներն ալ օրագիր գրող եղած են, ինչպէս Շաթոպրիան, Բենիամին Վոնսթան, Վրատ, Լիզոյ, Սիէլ և այլն . բայց աս բանս օրագրաց և լրագրաց ըստ ինքեան լաւ ու զօրաւոր հնարք ըլլալուն նշան է . մեր խօսքը աս հնարքը չարաչար գործածողներուն վրայ է : Ըսոնք են որ լրագիրը կոյր թշնամութեան գործիք ըրած՝ անթիւ խռովութեանց պատճառ կ'ըլլան . այնչափ որ թշնամական ու նախատական բառերնին ալ կը հատնին, սովորականներն ալ խիստ շատ գործածուելով՝ ուժերնին կորսնցուցած կը սեպուին, ինչուան գովեստի բառերն ալ հնցած ու մաշած ստրկի պէս՝ իրենց արժէքին հարիւրին յիսունը կը կորսնցնեն : Վարժեմ թէ մենք ալ իրաւունք ունինք մեր մէկ քանի պատուական բառերուն համար վախնալու որ չըլլայ թէ քիչ ատենէն մեր օրագրաց մէջ խիստ աժընճալով ուժերնին կորսնցնեն . . . : Ըս պզտիկ փակագիծը ներելի համարելով, դառնանք մեր խօսքին :

Վերմանիոյ մէջ 167 տեսակ օրագիր և լրագիր կը համրուի . ասոնց մէջ ալ ամենէն համբաւաւորն ու յիրաւի խիստ շատ լրագիրներէ աւելի գովելին ու ճշմարտախօսը Լեկուսթայի Հանրապետութիւն ըսուածն է : Ուսաց լրագիրները՝ ազգին բազմութեանը նայելով

խիստ քիչ, բայց լաւ ոճով գրուած են. ասոնց մէջ Հիւսիսային Սիւր-բառուածը շատ անուանի է: Յոյնք հինգ վեց լրագիր ունին, բայց իրարու հակառակութեան հոգւով գրուած ըլլալուն վախեմ թէ աւելի քան կ'ընեն ժողովրդեան քան թէ օգուտ: Հնդկաստան քանի որ Միգրիացւոց ձեռքը անցաւ շատ լրագիրներ ալ սկսաւ հանել: Ազգիպտոսի մէջ 1828ին սկսաւ տաճկերէն լրագիրը Սէհէմմէտ Ալի փաշային հրամանով: Պօլսոյ Թափաշի Վաֆայէ լրագիրը ամենուն ծանօթ է: Միջերկրեանք. ինչուան Միքիկեցիք ու Միւրիկայի վայրենի ժողովուրդներէն ալ ոմանք իրենց համար լրագիրներ ունին: — Բայց աշխարհիս մէջ մէկ երկիր մը չկայ որ այնչափ բազմատեսակ ու բազմաթիւ լրագիր ունենայ՝ ինչպէս Միւրիկայի Սիւրբաշի, Սահանգաց երկիրը: Միջին լրագիրը ելեր է հոն Պոսթըն քաղաքը 1704ին. իսկ 1840ին 1500 տեսակ օրագիր և լրագիր համրեր են հոն՝ ամէն ալ անգղիարէն, 70 տեսակ ալ գերմաներէն: Վրսեն թէ մէկ տարուան մէջ ինչուան 60 միլիոն օրինակ կ'ելլէ. և որովհետեւ լրագրաց վրայ հոն տուրք ալ չկայ, աժան աժան կը ծախուին. յայտնի է թէ գնողներն ալ կը կարդան:

() Լրագրաց և լրագրաց վրայ այսչափ խօսելէն ետքը, մեր ընթերցասիրաց կը թողունք երեւակայել ու խորհրդածել թէ ինչ փափաքներ ու բարեմաղթութիւններ կ'անցնին մեր սրտէն աս բաներս գրելու ատեն ալ մեր ազգային լրագրաց համար. ինչ արդեօք, բայց եթէ աճումն, յաջողութիւն, և մանաւանդ կատարելագործութիւն և օգտակարութիւն:

Հ. Գ. ԱՅՎ.

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Միգրի : — Միսիս :

ՍԱԼԹ-ՊՐԵՕՆ անունով երեւելի աշխարհագիրը շատ գեղեցիկ կը համառօտէ Միգրիոյ և Միգրիացւոց յատկութիւնները աս խօսքերով. « Վիմայ մը որ միշտ մեռչ, խոնաւ ու փոփոխական է. քաղաքական ազատութիւն մը որ երկար ատեն նախանձելի եղեր է նաեւ աշխարհիս խիստ լուսաւորեալ ազգերուն. տիրող կրօն մը որ օտար ազդեցութեան տակ չըլլալով իր ոյժը պահեր է. ճարտարութիւն մը որ պատճառ եղեր է երկրին բերքերուն տասնպատիկ շատնալուն. և աս բաներուս պատճառաւ Միգրիացւոց ազգը ծանր, խելքին եկածը ընող, բրածին վրայ մտածող բնութիւն մը առեր է. ինքնիրեն հաւնած ըլլալուն՝ ինքզինքը աշխարհիս առաջին ազգը դնող, քաղաւած կեանք մը անցընող, ուրիշ Արոպացւոցմէ տարբեր սովորութիւններ ունեցող, դրացի ազգերէն աւելի գիտութիւն ունեցող, տեսակ մըն ալ ետութիւն ու շատ մը նախապաշարմունքներ ունեցող. ասկէց է որ հասարակ ժողովրդեանը մէջ այնչափ արտաւոյց կարծիքներ կան, որ սովորաբար ազգային հոգի կը սեպուին, մեծերուն մէջ ալ այնպիսի սկզբունքներ որ երբեմն արդարութեան դէմ կ'ելլեն, որով Միգրիացւոց կենցաղագիտութիւնը ուրիշներէն շատ տարբեր ընթացք մը ունի, այնպէս որ իրենց դաշնակից տէրութիւններն ալ սորվեր են ու վրան չեն վստահիր: Այսու ամենայնիւ անգղիացի ազգին բուն երկիրը թէպէտ և քիչ ընդարձակութիւն ունի, բայց ինքը աշխարհիս կռոյն մէջ շատ մեծ ծանրութիւն ունի. ուժը իրաւ որ շինծու է՝ նման իր մեքենաներուն ուժին՝ որով արուեստական բերքերը հարկւրապատիկ կը շատնան, բայց ան ուժն այն